

กระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง Process for Enhancing the Democratic Ideology based on Political Partnership Assumptions

สัณญา เคนาภูมิ¹
Sanya Kenaphoom¹

บทคัดย่อ (Abstract)

อุดมการณ์ทางการเมืองเป็นปัจจัยเงื่อนไขที่มีอิทธิพลสำคัญต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยหากประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงมากขึ้นเท่าใดก็ย่อมหมายถึงพัฒนาการทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมีมากขึ้นเท่านั้น พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีฐานคติมาจากการเห็นคุณค่าการเมืองตลอดจนถึงความรู้สึกเป็นเจ้าของการเมือง ซึ่งเรียกว่า “อุดมการณ์ทางการเมืองฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง” ดังนั้นเพื่อขับเคลื่อนอุดมคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยกับภาคประชาชนนั้นสิ่งสำคัญคือต้องสร้างเสริมอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมืองซึ่งมีแนวทางดังนี้ (1) การพัฒนาปัจเจกบุคคล ได้แก่ แนวทางการจูงใจ เช่น ความตระหนักในคุณค่าของประชาธิปไตย ความตระหนักในวิถีประชาธิปไตย ความตระหนักรับผิดชอบเป็นหนึ่งในผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ความมีวินัยในตนเอง แนวทางการส่งเสริมและสนับสนุน แนวทางการผลักดันหรือการกดดัน เช่น วิถีประชาธิปไตยหรือวิถีชาวบ้าน จารีต กฎหมาย (2) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนา โดยสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน โรงเรียน สถาบันศาสนา สถาบันรัฐ สถาบันเอกชน (3) การออกแบบและปฏิรูปโครงสร้างและกลไกของรัฐ ได้แก่ สถาบันนิติบัญญัติ บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญสาระที่เอื้อต่อวิถีประชาธิปไตย สถาบันบริหารขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะที่ส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ประชาธิปไตย และ สถาบันตุลาการ ตุลาการวิวัฒน์ต้องตัดสินใจบนพื้นฐานของหลักการทั้งหลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐไปพร้อมๆ กัน ศาลต้องผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรมอย่างแท้จริง ศาลต้องไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และ (4) การเข้าร่วมประชาคมระหว่างประเทศ การสร้างแนวทางร่วมระดับภูมิภาคเพื่อให้เกิดแรงสนับสนุนหรือหรือแรงกดดันให้การดำเนินการภายในประเทศเป็นไปในทิศทางแบบสากลจะเป็นการป้องกันกลุ่มบุคคลที่อาจจะแอบอ้างเข้าทำการปฏิวัติหรือรัฐประหารทางอ้อมอย่างหนึ่งได้

คำสำคัญ (Keywords) : กระบวนการเสริมสร้าง, อุดมการณ์แบบประชาธิปไตย, หุ้นส่วนทางการเมือง

¹ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Faculty of Political Science and Public Administration, Mahasarakham Rajabhat University

E-mail : zumsa_17@hotmail.com

Abstract

Political ideology is one important factor influencing political behaviors, that if people more participated politics, development of democratic politics better. However, political participation behaviors are based on awareness and sense ownership of politics called “political ideology based on political partnership assumptions” in order to drive people’s political behaviors to democratic political ideology continually, therefore, it should be enhanced the democratic ideology based on political partnership assumptions namely; (1) individual development; the motivation approach such as democratic awareness, democratic way of life awareness, responsibility as stakeholders, self-discipline, the promotion and supports approach, including push or press approach; folkways, mores and laws. (2) Political environment management, there is concerned institute of families, communities, schools, religious, government and private sectors. (3) State structural and system design and reformation; the Legislative Institution; need to set as the law such issues that promote the democratic way, the Administration Institute; driving public policies to promote and support democratic learning, and the Judicial Institutions; judicial vigilance must be judged on the basis of both the legal state and the rule of law, the court must uphold true justice without prejudice. And (4) Joint of international community treaty; creating a regional co-ordination effort to support or pressures the internal operation as universal direction, these is to protect the one or groups who may be impersonating to do revolution or indirect coup.

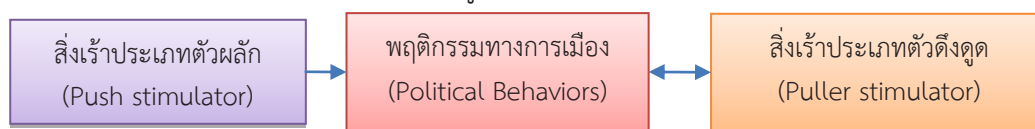
Keywords : Enhancement Process, Democratic Ideologies, Political Partnership

บทนำ (Introduction)

พฤติกรรมคือการแสดงออกซึ่งปฏิกิริยาอาการหรือการกระทำของมนุษย์ (และสัตว์ด้วย) ที่ประกอบด้วยพฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) เป็นพฤติกรรมที่คนอื่นสังเกตได้โดยตรงจากประสาททั้ง 5 คือ หู ตา จมูก ปาก ผิวหนัง และ พฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายในตัวของบุคคลโดยรู้สึกตัวหรือไม่รู้สึกตัว พฤติกรรมภายในเป็นเรื่องของประสบการณ์ส่วนบุคคล (Private Experience) ตนนั่นรู้ เช่น ความคิด ความจำ จินตนาการ ความฝัน ความกลัว ความเสียใจ หิว เจ็บ เพลีย ฯลฯ (Songpol Phoomiphat. 1998 : 18-19) พฤติกรรมบางอย่างเราสามารถรับรู้ได้ด้วยอวัยวะรับความรู้สึก (Sense organ) เช่น ยืน นั่ง พูดคุย ดีใจ เสียใจ หรือโกรธ แต่พฤติกรรมบางอย่างเราสังเกตเห็นไม่ได้อาจรู้ได้โดยมีเครื่องมือวัดพฤติกรรม (Sansanee Tuntiwit. 2009 : 33-34) สำหรับพฤติกรรมทางการเมืองเป็นการแสดงออกทาง

การเมืองที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมือง เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมในการรณรงค์หาเสียง การเข้ารับสมัครรับเลือกตั้ง การเข้าร่วมประชาพิจารณ์ การเข้าร่วมต่อสู้ทางการเมือง การเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองในระดับต่างๆ การเลือกอุดมการณ์ทางการเมือง เป็นต้น (Narong Sinsawat. 1996 : Introduction)

อย่างไรก็ดี พฤติกรรมทางการเมืองที่พึงประสงค์มีผลต่อการพัฒนาการของประชาธิปไตย เช่น การแสดงออกทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมือง ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง พฤติกรรมเหล่านี้อาจเรียกว่า “วิถีประชาธิปไตย (Democratic way of life)” เป็นเรื่องที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง เช่น (1) ความเข้าใจในหลักแห่งประชาธิปไตย เข้าใจในกฎกติกาของการอยู่ร่วมกันในสังคม บทบาทหน้าที่ เสรีภาพของบุคคล เคารพในเสรีภาพของผู้อื่น (2) อุดมการณ์แบบประชาธิปไตย เชื่ออย่างแรงกล้าในคุณค่าความเป็นมนุษย์ ความสามารถเรียนรู้ อีสระภาพ ความรักความเอื้ออาทร ความร่วมมือในการพัฒนาสังคม และ (3) การดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย โดยยึดหลักความเสมอภาค เสรีภาพ ภารดรภาพ และศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ เป็นต้น (Sanya Kenaphoom and Kochaporn Prathumwan. 2015) อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมของบุคคลได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายใน (Internal factors) มาจากจิตใจ เรื่องของการรับรู้และความรู้สึกนึกคิด เรียกว่า “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว” และ ปัจจัยภายนอก (External factors) สิ่งเร้าภายนอกที่อิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล จากงานเขียนของ Sanya Kenaphoom (2018) เรื่อง สารัตถะแห่งอรรถประโยชน์ทางการเมือง (Essence of Political Utility) ระบุสิ่งเร้าภายนอกที่เกิดจากกิจกรรมทางการเมืองที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่ง (ผู้สังเกตการณ์ ผู้มีส่วนร่วม และผู้เป็นหุ้นส่วน) เรียกว่า “อรรถประโยชน์ทางการเมือง (Political Utility) โดยมีสมมติฐานว่า “บุคคลย่อมตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งบนพื้นฐานอรรถประโยชน์ (Decide based Political Utility)” โดยอรรถประโยชน์จำแนกเป็น อรรถประโยชน์เชิงเศรษฐศาสตร์ (Economic Utility) (ให้ความสำคัญกับตนเองเป็นที่ตั้ง) และ อรรถประโยชน์เชิงจริยธรรม (Ethics Utility) (คำนึงถึงองค์รวมของสังคม) ซึ่งสิ่งเร้านี้มีทั้งลักษณะเป็นแรงผลักและแรงดึงดูด

ภาพที่ 1 แสดงสิ่งเร้าที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมือง

ที่มา: ผู้เขียน

สิ่งเร้าประเภทตัวผลัก (Push stimulator) หมายถึง แรงผลักดันจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นต่างๆ เช่น ปรากฏการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม กระแสนิยม เป็นต้น ที่มีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล เช่น กรณีการผลักดันกลุ่มบุคคลที่มีความเห็นต่างทางการเมืองให้ไปรวมกลุ่มกับอีกกลุ่มการเมืองหนึ่ง เป็นต้น ซึ่งสามารถเทียบเคียงได้กับทฤษฎี 5 พลังกดดัน (Five Forces Model) ของ Michael E. Porter (1998) ได้แก่ (1) การแข่งขันภายใน (Rivalry Among

Competing Firms) การแข่งขันการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองแย่งชิงทรัพยากรของรัฐ (2) อำนาจการต่อรองของลูกค้า (Bargaining Power of Buyers) ค่านิยมทางการเมืองของภาคประชาชน (3) อำนาจการต่อรองของซัพพลายเออร์ (Bargaining Power of Suppliers) หุ้นส่วนทางการเมืองโดยเฉพาะในประเทศที่การเมืองขาดเสถียรภาพหรือรูปแบบรัฐบาลเป็นรัฐบาลผสมหลายพรรคการเมือง (4) ภัยคุกคามของคู่แข่งรายใหม่ (Threat of New Entrants) การแข่งขันการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมืองที่เสนอตัวเองเป็นตัวแทนประชาชนเข้าไปใช้อำนาจทางการเมืองบริหารประเทศ ซึ่งอาจมีกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมืองใหม่ๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และ (5) ภัยคุกคามจากสินค้าทดแทน (Threat of Substitute) ต้นนโยบายสาธารณะที่กลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมืองได้นำเสนอเป็นทางเลือกสาธารณะให้ร่วมตัดสินใจทางการเมืองผ่านกระบวนการเลือกตั้งในรัฐที่เป็นประชาธิปไตย เป็นต้น ขณะที่ **สิ่งเร้าประเภทตัวดึงดูด (Puller stimulator)** หมายถึง สิ่งเร้าที่เป็นแรงดึงดูดบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้าไปรวมเป็นกลุ่มเดียวกันซึ่งจะนำไปสู่สร้างฐานอำนาจการต่อรองทางการเมือง สิ่งเร้านี้เกิดจากการผสมผสานหลายทฤษฎี ทั้งทฤษฎีความต้องการ ทฤษฎีแรงจูงใจ ทฤษฎีความคาดหวัง ซึ่งเป็นเรื่องของความรู้สึกความต้องการที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไปจนถึงอนาคตข้างหน้าว่าเป็นการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงอนาคตที่ดี เป็นความมุ่งหวังที่ดีงาม เป็นระดับหรือค่าความน่าจะเป็นของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่หวังไว้ (Clay. 1988 : 252 ; Aunchalee Arnwarunhawanit. 1996: 53) ความคาดหวังในทางการเมืองมีอยู่หลากหลายประการทั้งคาดหวังต่อตัวนักการเมืองและหรือคาดหวังต่อพรรคการเมือง ตลอดจนคาดหวังต่อประเทศชาติบ้านเมือง เช่น นักการเมืองควรเป็นบุคคลที่มีจริยธรรมทางการเมือง เป็นต้น

จากบทวิเคราะห์การแสดงผลการทางการเมืองด้วย 4 ทฤษฎี ได้แก่ (1) ทฤษฎีปัจจัยกำหนด (Deterministic theories) มีฐานคิดว่าปัจจัยทางสังคมเป็นตัวกำหนดที่สำคัญของพฤติกรรมการเมือง เช่น ภูมิหลังของคนมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อพฤติกรรมการเมือง (2) ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล (Consciously Rational Theories) ทฤษฎีนี้เน้นที่ปฏิกิริยาของความสำนึกตรรกะตรงของ ผู้ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่มีต่อนโยบายของพรรคการเมือง สภาพของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และค่าบริหารการเลือกตั้ง ลักษณะเหล่านี้เป็นเหมือนกรอบความคิดเชิงเหตุผล (Rational framework) ของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเหมือนกับการตัดสินใจของผู้บริโภคในทางด้านเศรษฐศาสตร์ (3) ทฤษฎีจิตวิทยา (Psychology Theories) ให้ความสนใจต่อปัจจัยทางด้านความรู้สึกหรือความผูกพันทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเมืองตัวแบบทางจิตวิทยาที่นักรัฐศาสตร์ให้ความสนใจศึกษาได้แก่ พฤติกรรมลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอันเกิดขึ้นจากความผูกพันทางจิตใจต่อพรรคการเมือง ซึ่งเน้นศึกษาอิทธิพลของความผูกพันพรรคการเมือง (Party identification) ความผูกพันพรรคการเมืองคือความจงรักภักดี หรือความเชื่อที่มีต่อพรรคการเมืองใดพรรคหนึ่งคล้ายๆ กับประชาชนเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือศาสนา ว่าจะสามารถสนองประโยชน์ตามที่ตนต้องการได้ และพร้อมที่จะปฏิบัติตามความเชื่อนั้น ในขณะที่เดียวกันก็จะมีการถ่ายทอดความเชื่อนั้นต่อกันไปในรูปของกระบวนการเรียนรู้ในสังคม และ (4) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) มนุษย์จะคบหาสมาคมกันอย่างใกล้ชิดหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับสนองตอบความ

ต้องการและทำประโยชน์ช่วยเหลือกันและกันมากขึ้นเพียงใดความต้องการและผลประโยชน์จึงเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนที่อยู่รวมกันในด้านเศรษฐกิจ การสูญเสียประโยชน์ การได้รับรางวัล และการได้กำไร เป็นความรู้สึกสำนึกพื้นฐานในการคบหาสมาคม การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี การบริการให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งก็ดี คนเราก็จะแสดงพฤติกรรมต่อผู้อื่นที่ซึ่งจะทำให้ตนเองได้รับประโยชน์มากที่สุดถึงจะสูญเสียอะไรไปบ้างก็เป็นการสูญเสียเพียงเล็กน้อย (Sanya Kenaphoom. 2016: 98-99)

นอกจากนั้น Sanya Kenaphoom (2016 : 104-113) ได้จำแนกพฤติกรรมการตัดสินใจทางการเมือง เรียกว่า รูปแบบการตัดสินใจทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตย ” โดยจำแนกตามระดับความรู้สึกเป็นเจ้าของ 3 ลักษณะ บทบาทผู้สังเกตการณ์ (Political observant) บทบาทผู้มีส่วนร่วม (Political participant) และ บทบาทความเป็นหุ้นส่วน (Political partnership) พฤติกรรมทางการเมืองที่สื่อถือความเป็นเจ้าของการเมืองในระดับสูงคือ “หุ้นส่วนทางการเมือง” หมายถึงการรับรู้ เข้าใจ ตลอดจนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของการเมือง (Ownership) โดยบุคคลมีความรู้สึกเป็นเจ้าของการเมืองมากขึ้นเท่าใดบุคคลย่อมแสดงพฤติกรรมทางการเมืองสูงขึ้นและเข้มข้นขึ้นเท่านั้น ดังนั้น หากต้องการเห็นประชาธิปไตยได้รับการพัฒนาไปในทิศทางที่พึงประสงค์ จำเป็นต้องพัฒนาพฤติกรรมทางการเมืองของภาคประชาชนให้มีคุณลักษณะเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยทั้งในมิติของความรู้ความเข้าใจ การดำเนินชีวิตแบบวิถีประชาธิปไตย ตลอดจนอุดมการณ์แบบประชาธิปไตย การพัฒนานิติประชาธิปไตยเหล่านี้จำเป็นต้องพัฒนากล่อมเกลาจิตใจให้เห็นถึงคุณค่าและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของการเมืองหรือเจ้าของประเทศร่วมกัน นั่นคือ “อุดมการณ์ฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง”

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวกระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง โดยผู้เขียนใช้ระเบียบวิธีการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้วยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเรียบเรียงคำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมุ่งหวังว่าแนวทางนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งกับองค์การที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเมืองการปกครองโดยเฉพาะประชาธิปไตยของประเทศไทย

กระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง

ความมั่นคงของจิตใจของบุคคลพิจารณาจาก “ความมโนทัศน์ (Ideology)” เป็นความคิด ความเชื่ออย่างแรงกล้าในการมองสิ่งหนึ่งสิ่งใดมีผลต่อการยอมรับและถือปฏิบัติ (Pathan Suwanmomgml. 2017) อุดมการณ์ทางการเมืองจึงหมายถึง ระบบความคิดทางการเมืองที่พัฒนาเป็นความเชื่อทางการเมืองอย่างแรงกล้าจนกลายเป็นสถาบัน อุดมการณ์ทางการเมือง ประกอบด้วย แนวความคิดของนักคิดคนเดียวหรือหลายคนที่หล่อหลอมให้เรื่องนั้นๆ กลมกลืนและเป็นรากฐาน (Deep Structure) ของบุคคลหรือสังคมรวมทั้งเป็นแรงขับเคลื่อนให้สังคมเคลื่อนไปในทิศทางของอุดมการณ์นั้น เช่น อุดมการณ์ทางการเมืองจากศาสนา ศักดินานิยม หรือประชาธิปไตย เป็นต้น (Suraphong Sothanasathien. 2002: 103) มีลักษณะเช่นเดียวกับลัทธิ

การเมือง (Political Doctrine) ซึ่งวางเป้าหมายในทางปฏิบัติหรือธำรงรักษาไว้ซึ่งสภาพการณ์ทางการเมืองอย่างแน่ชัด (Chai-anan Samuthawanit. 1980 : 244) หล่อหลอมจนผสมกลมกลืนเป็นกรอบหรือหลักเกณฑ์ของแนวทางความประพฤติของสมาชิกของสังคมทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคตให้ขับเคลื่อนไปตามทิศทางของอุดมการณ์ทางการเมืองนั้นๆ

อุดมการณ์ทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตย หมายถึง ระบบความคิดทางการเมืองอย่างหนึ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางที่ให้ความสำคัญกับหลักการ 3 ประการ ได้แก่ (Bunpot Weerasai. 2003 : 305-307) (1) หลักมนุษยธรรมเป็นผู้มีสติปัญญา; รู้จักใช้เหตุผล รู้ดีชั่ว และสามารถปกครองตนเองได้ สังคมมนุษย์แสดงออกด้วยเหตุผลเพื่อหาข้อสรุปที่เป็นที่ยอมรับกันได้ (2) หลักสิทธิเสรีภาพ; เสรีภาพเป็นความสามารถในการได้โดยปลอดอุปสรรค ส่วนคำว่า สิทธิเป็นอำนาจอันชอบธรรมที่จะคิดหรือลงมือกระทำ การใช้เสรีภาพต้องไม่ไปละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นในสังคมด้วยกันโดยตัวที่จำกัดเสรีภาพ เช่น กฎหมาย ข้อบังคับ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของสังคม เสรีภาพขั้นพื้นฐาน เช่น แสดงความคิดเห็น การรวมกลุ่ม เลือกลิ่นที่อยู่ การนับถือศาสนา ส่วนสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น ได้รับการคุ้มครองทั้งทางร่างกายและทรัพย์สิน สิทธิในเคหสถาน การเคลื่อนย้ายที่อยู่อาศัย การเดินทาง ประกอบอาชีพโดยสุจริต เป็นต้น (3) หลักความเสมอภาค ; เป็นความเท่าเทียมกันในศักดิ์ศรีของความเป็นคน เช่น การมีส่วนร่วมทางการเมือง การคุ้มครองตามกฎหมาย การแสวงหาความก้าวหน้าในชีวิต ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ สังคม เป็นต้น

อย่างไรก็ดี อุดมการณ์ทางการเมืองกับความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์อาศัยซึ่งกันและกันอย่างแนบแน่น เนื่องจากอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นเรื่องของความคิดและความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าว่ารูปแบบการเมืองจะอย่างไรจะก่อให้เกิดคุณค่าสูงสุดกับตัวบุคคล เมื่อบุคคลเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าแล้ว บุคคลย่อมจะเกิดความรักผูกพันห่วงหาพันมีความเป็นเจ้าของ ซึ่งเรียกว่า “มีความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง” การปลูกฝังความคิดความเชื่อและสร้างความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองนั้นปรากฏมีเฉพาะการเมืองแบบประชาธิปไตยเท่านั้นที่เอื้อให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองได้ ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองจะมีผลต่อบุคคลให้เกิดอุดมการณ์ทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมโดยผลลัพธ์สุดท้ายจะนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยให้มีเสถียรภาพมากยิ่งขึ้น

การพัฒนาและสร้างเสริมอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมืองจำต้องพิจารณาในทุกมิติที่สอดคล้องสัมพันธ์กันไม่ว่าจะเป็นหลักการ กระบวนการ และตัวแสดงทางการเมือง กระบวนการเสริมสร้างอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง โดยแนวทางสามารถดำเนินการ ดังนี้

1. การพัฒนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาปัจเจกบุคคล

“บุคคลย่อมตัดสินใจบนพื้นฐานของอรรถประโยชน์สูงสุดที่บุคคลได้พิจารณาแล้ว” ความเป็นไปทางสังคมทั้งในลักษณะที่พึงประสงค์หรือไม่พึงประสงค์ย่อมได้รับอิทธิพลจากพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลเป็นลำดับต้นๆ เฉกเช่นเดียวกับการพัฒนาวิถีประชาธิปไตยที่ได้ผลดีจึงอาศัยการส่งเสริมให้สมาชิกในสังคมเข้าไปมีส่วน

ร่วมทางการเมืองในระดับสูงและเข้มข้น จนเรียกว่า “การเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง” เพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องเสริมสร้างและพัฒนาอุดมการณ์ฐานคติหุ้นส่วนทางการเมืองให้กับพลเมืองระดับปัจเจกอย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง โดยแนวทางนี้ดังนี้

1.1 แนวทางการจูงใจ (Motivation) การจูงใจ (Motivation) เป็นเงื่อนไขของการได้รับการกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยนักวิชาการได้อธิบายการจูงใจหลายท่าน เช่น (1) Schiffman and Kanuk (1994 : 69) การจูงใจเป็นแรงขับเคลื่อนภายในของบุคคลที่กระตุ้นให้บุคคลกระทำการออกมา (2) Domjan (1996) การจูงใจเป็นภาวะการเพิ่มพฤติกรรมการกระทำหรือกิจกรรมของบุคคลโดยจงใจกระทำพฤติกรรมนั้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ (2) Anita E. Woolfolk (2013) การจูงใจเป็นภาวะภายในบุคคลที่ถูกกระตุ้นให้กระทำพฤติกรรมอย่างมีทิศทางและต่อเนื่อง ดังนั้นจะเห็นว่าการจูงใจเป็นกระบวนการที่บุคคลถูกกระตุ้นจากสิ่งเร้าให้แสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งตามวัตถุประสงค์บางอย่างโดยพฤติกรรมที่เกิดจากการจูงใจเป็นพฤติกรรมที่มีทิศทางหรือเป้าหมายชัดเจน ดังนั้นหลักการจูงใจให้บุคคลเกิดอุดมการณ์ทางการเมืองฐานคติหุ้นส่วนทางการเมืองจึงควรตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักการ ดังนี้

1.1.1 ความตระหนักในคุณค่าของประชาธิปไตย (Democratic awareness) เป็นเรื่องของการปลูกฝังค่านิยมประชาธิปไตยหรือเพราะบ่มจิตใจให้กับสมาชิกในสังคมให้เห็นความสำคัญของการมีประชาธิปไตย ทั้งนี้เนื่องจากความจำเป็นที่มนุษย์เราจำเป็นต้องอาศัยอยู่ร่วมกันในสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคมจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตามวิถีชีวิตสร้างกิเลสและตัณหาให้แก่สัตว์มนุษย์ ดังนั้นพฤติกรรมของมนุษย์บางบุคคลอาจพยายามกระทำการทุกอย่างเพื่อให้ตนเองได้ในสิ่งที่ต้องการ (อำนาจและผลประโยชน์) อย่างไรก็ตามแบบแผนการดำเนินไปของสังคมที่ให้อยู่ร่วมกันอย่างสุขสงบสันติ คือ แบบแผนประชาธิปไตยเพราะมีหลักการที่สำคัญ เช่น (1) หลักความเสมอภาค (2) หลักสิทธิและเสรีภาพ (3) หลักนิติธรรม (4) หลักการใช้เหตุผล (5) หลักการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าหากแบบแผนการดำเนินไปของสังคมเป็นไปตามหลักการประชาธิปไตยย่อมจะมีผลให้สังคมเข้าใกล้อุดมคติสุข สงบ สันติ มากขึ้นตามลำดับ ความตระหนักในคุณค่าของประชาธิปไตย (Democratic awareness) จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการสร้างเสริมอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยฐานคติหุ้นส่วนทางการเมือง

1.1.2 ความตระหนักในวิถีประชาธิปไตย (Democratic way of life awareness) วิถีประชาธิปไตยเป็นเส้นทางที่ก้าวไปสู่เป้าหมายของแบบแผนการดำเนินการทางสังคม (สุข สงบ สันติ) การไปสู่เป้าหมายที่เป็นประชาธิปไตยได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลจำต้องอาศัยวิธีการที่เป็นประชาธิปไตย วิถีประชาธิปไตยจึงเป็นเส้นทางที่พัฒนาประชาธิปไตยให้สัมฤทธิ์ผล วิถีประชาธิปไตยของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ (Sanya Kenaphoom. 2015 : 181) (1) ความเข้าใจในหลักแห่งประชาธิปไตย (2) อุดมการณ์แบบประชาธิปไตย และ (3) การดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย ซึ่งลักษณะสำคัญของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เช่น การเคารพเหตุผลมากกว่าบุคคล การรู้จักการประนีประนอม ความมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เป็นต้น วิถีประชาธิปไตยจะต้องปลูกฝังลงรากลึกให้กับสมาชิกทางสังคม

1.1.3 ความตระหนักกับผิชอบเป็นหนึ่งในผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Responsibility as stakeholders) คำกล่าวที่ระบุว่า “สังคมจะดีได้ก็ต้องอาศัยปัจเจกบุคคลเป็นคนดี” ถึงจะเป็นคำกล่าวเชิงอุดมคติก็ตาม เราก็ต้องพยายามเข้าถึงอุดมคตินั้น ส่วนจะสำเร็จมากน้อยเพียงใดก็ไม่ควรวิตกจนเกินไปจนไม่ได้ลงมือปฏิบัติการใดๆ เลย ค่านิยมตระหนักกับผิชอบร่วมในสังคมในฐานะที่เป็นบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหนึ่งในสังคม จึงเป็นสิ่งจำเป็นของปัจเจกบุคคลที่จะต้องปลูกฝังให้มีขึ้น จะเห็นได้ว่ากระแสโลกปัจจุบันมีการเรียกร้องและรณรงค์ปัจเจกบุคคลตลอดจนองค์กรต่างๆ ให้มี “ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility)” ภาระหน้าที่ของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมต่อการแก้ไข ปรับปรุง พัฒนาสังคมที่ตนเองดำรงอยู่โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องหน้าที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

1.1.4 ความมีวินัยในตนเอง (Self-discipline) พลเมืองคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย จำเป็นต้องมีความมีวินัยในตนเองซึ่งเป็นความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมตนเองที่เหนือความรู้สึกเพื่อสร้างแรงกระตุ้นของตนเองให้แสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม (Drever. 1972 : 262) โดยเฉพาะพฤติกรรมที่เป็นไปตามกฎระเบียบของสังคมจนเกิดมองเห็นคุณค่าในการปฏิบัติ แม้จะมีอุปสรรคก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น (Wasan Punphol. 1999 : 10) ดังนั้นความมีวินัยในตนเองในการดำเนินวิถีประชาธิปไตยจึงเป็นความสามารถของบุคคลในการควบคุมจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก พฤติกรรมอันจะก่อให้เกิดความเจริญต่อตนเองและผู้อื่นโดยไม่ขัดต่อระเบียบของสังคมและศีลธรรมตามครรลองประชาธิปไตย

1.2 แนวทางการส่งเสริมและสนับสนุน (Promotion and Supports) คำว่า **ส่งเสริม** หมายถึง เกื้อหนุนช่วยเหลือสนับสนุนให้ดีขึ้น การส่งเสริม ประกอบด้วย คำว่า “**ส่งเสริม**” มีความหมายว่า “ช่วยเหลือเพื่อให้พัฒนา” เช่น รัฐบาลกำลังส่งเสริมกิจกรรมทางการเมืองภาคประชาชน ส่งเสริมการศึกษาให้กับบุคคลด้อยโอกาสทางการศึกษา การส่งเสริมอาจกระทำด้วยการใช้ถ้อยคำ การให้รางวัล การให้กำลังใจ การช่วยเหลือด้วยอุปกรณ์ งบประมาณ คำแนะนำ ฝึกสอน อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างพร้อมกันก็ได้ นอกจากนั้นยังคำหนึ่งที่มีคู่กันกับการส่งเสริมคือ คำว่า “**การสนับสนุน**” ซึ่งหมายถึง ช่วยเหลือด้วยงบประมาณหรือสิ่งของเพื่อให้ดำเนินการได้สำเร็จ เช่น รัฐบาลจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนพรรคการเมืองดำเนินกิจกรรมทางการเมือง เป็นต้น สำหรับแนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อให้ปัจเจกบุคคลเกิดมีอุดมการณ์ทางการเมืองฐานคติหุ้นส่วนทางการเมืองจึงเป็นการช่วยเหลือเพื่อให้เกิดการพัฒนาซึ่งควรเป็นบทบาทหน้าที่ของคาวภพในสังคมไม่ว่าจะเป็นเพื่อนฝูงมิตรสหาย ครอบครัว ชุมชน โรงเรียน ตลอดจนสถาบันต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ด้วยลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เช่น การยกย่องชมเชยให้รางวัล การสนับสนุนงบประมาณ การจัดตั้งสถาบันอบรมฝึกฝน เป็นต้น

1.3 แนวทางการผลักดันหรือการกดดัน (Push or Press) แรงกดดัน หมายถึง อิทธิพลของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีต่อพฤติกรรมของบุคคล (เช่น จากเพื่อน คนรอบข้าง สิ่งแวดล้อม ฯลฯ) ที่จะทำให้บุคคลเปลี่ยนทัศนคติ เปลี่ยนความคิด เปลี่ยนค่านิยม เปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อให้เป็นไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง แรงกดดันจากสภาพแวดล้อมอาจเป็นเรื่องของการดึงเข้าร่วมหรือผลักไสออก

จากกลุ่มที่กำลังสร้างอิทธิพลบังคับบุคคลก็ได้ (Wikipedia, Free Encyclopedia. 2018) ประสิทธิภาพของแรงกดดันอธิบายด้วยทฤษฎี “ผลการเคลื่อนของอัตลักษณ์ (Identity shift effect)” โดยนักจิตวิทยาสังคม Wendy Treynor (2009) อธิบายว่า สภาวะประสานกลมกลืน (State of harmony) ของบุคคลจะถูกรบกวนเมื่อเผชิญกับการคุกคามจากความขัดแย้งภายนอก (การถูกปฏิเสธจากสังคม) เนื่องจากไม่เป็นไปตามค่านิยมหรือมาตรฐานของกลุ่ม บุคคลนั้นจึงทำมีพฤติกรรมตามมาตรฐานของกลุ่ม แต่หลังจากที่เขาทำตามมาตรฐานของกลุ่ม ความรู้สึกขัดแย้งภายในก็จะเกิดขึ้น (การถูกปฏิเสธจากตัวเอง) เพราะว่า บุคคลนั้นไม่ได้ทำตามมาตรฐานของตนเอง เพื่อที่จะกำจัดความรู้สึกขัดแย้งภายใน การเคลื่อนของอัตลักษณ์ (การเปลี่ยนมาตรฐานการเปลี่ยนบุคลิกของตัวเอง) จึงเกิดขึ้นโดยการยอมรับเอามาตรฐานของกลุ่มมาเป็นมาตรฐานของตัวเอง เมื่อสามารถกำจัดความขัดแย้งทางจิตได้แล้วจิตจะกลับสู่สภาวะประสานกลมกลืน กล่าวคือ ค่านิยมทางสังคมหรือค่านิยมของกลุ่มบุคคลในสังคมจะมีอิทธิต่อพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล ค่านิยมทางสังคมจะเป็นตัวดึงดูดบุคคลเข้าร่วมกลุ่ม (กรณียอมรับค่านิยมทางสังคมนั้น) หรือ ผลักไสบุคคลออกไปจากกลุ่ม (กรณีปฏิเสธค่านิยมทางสังคมนั้น)

แนวทางการผลักดันหรือการกดดันเพื่อให้บุคคลเกิดอุดมการณ์ทางการเมืองฐานคติ หุ่นส่วนทางการเมือง จึงจำเป็นต้องปฏิรูป “บรรทัดฐานทางสังคมหรือปทัสถาน (Social Norm)” ซึ่งเป็นระเบียบกฎเกณฑ์หรือแบบแผนของพฤติกรรมที่สังคมยอมรับให้เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติของสมาชิกในสังคมในแต่ละสถานการณ์ (Royal Academy. 1989 : 353) ผู้ใดละเมิดไม่ปฏิบัติตาม อาจถูกสังคมลงโทษตามประเภทของบรรทัดฐานทางสังคม ทั้งนี้บรรทัดฐานทางสังคมเป็นกลไกทางสังคมที่ควบคุมความประพฤติของผู้คนโดยหลักการที่ว่าหากสังคมใดขาดบรรทัดฐานแล้วจะทำให้สังคมขาดความสงบสุข บรรทัดฐานจำแนกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ (Sanya Sanyawiwat. 2004 : 83)

1.3.1 วิถีประชาหรือวิถีชาวบ้าน (Folkways) หรือ “ธรรมเนียม” หมายถึง แบบแผนความประพฤติที่สมาชิกในสังคมปฏิบัติตามความเคยชิน ในมิติทางการเมืองวิถีประชาควรมีลักษณะดังเช่น มารยาททางการเมือง มารยาทในการบริหารภาครัฐ ตลอดจนมารยาททางสังคม ประชาธิปไตย ทั้งนี้ไม่มีบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนอย่างรุนแรงหรืออย่างเป็นทางการแต่อย่างใด ผู้ละเลยไม่ปฏิบัติตามอาจจะเพียงถูกผู้อื่นตำหนิติเตียน เยาะเย้ยถากถาง หรือนินทาว่าร้ายเท่านั้น วิถีประชาเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ง่ายตามยุคสมัย วิถีประชามีหลายลักษณะ เช่น สมัยนิยม (Fashion) ความนิยมชั่วคราว (Fad) ความคลั่งไคล้ (Craze) งานพิธี (Ceremonies) พิธีการ (Rites/Rituals) มารยาททางสังคม (Etiquette) เป็นต้น

1.3.2 จารีต (Mores) หรือ “กฎศีลธรรม” หรือ “จารีตประเพณี” เป็นแบบแผนความประพฤติที่สมาชิกในสังคมจะต้องยึดถือปฏิบัติในสถานการณ์ต่างๆ โดยเคร่งครัด เพราะมีพื้นฐานมาจากหลักคำสอนของศาสนาหรือศีลธรรมจรรยา มีความผิดชอบชั่วดีเข้ามาเกี่ยวข้อง จารีตถือว่าเป็นกฎของสังคมที่มีอำนาจบังคับใช้อย่างเข้มแข็ง ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามจะได้รับการลงโทษจากสังคมอย่างรุนแรง เช่น ถูกรังเกียจติเหยียดหยาม ถูกต่อต้านจากผู้คนในชุมชนไม่คบค้าสมาคมด้วย ดังนั้นจริยธรรมทางการเมือง (Political ethics) จึงถือว่าเป็นจารีตทางการเมืองอย่างหนึ่งเช่นกัน

1.3.3 กฎหมาย (Laws) หมายถึง กฎเกณฑ์ความประพฤติที่สร้างขึ้นโดยองค์กรทางการเมืองการปกครองและถูกเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร กฎหมายเป็นแบบแผนควบคุมการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกในสังคมอย่างรัดกุมและชัดเจน เช่น กฎหมายอาญา กฎหมายแพ่ง ฯลฯ โดยกำหนดบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนไว้ด้วย เช่น ปรับจำคุกและประหารชีวิต ในมิติทางการเมืองตัวกฎหมายที่จะเป็นตัวกดดันผลักดันให้เกิดวิถีประชาธิปไตย เช่น รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ นอกจากนั้นก็ยังมียกกฎหมายลูกประกอบรัฐธรรมนูญต่างๆ ที่เป็นไปในลักษณะส่งเสริม สนับสนุน กัดดัน ผลักดัน ให้นำไปสู่สังคมประชาธิปไตย ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึก นึกคิด อุดมการณ์ ตลอดจนพฤติกรรมของบุคคลในสังคม

2. การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนา

“ปฏิรูปเทศบาลฯ แปลว่า อาศัยอยู่ในประเทศอันสมควร หมายถึง การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมจะทำให้สภาพแวดล้อมนั้นกล่อมเกลากลายบุคคลให้มีคุณลักษณะไปตามสภาพแวดล้อมนั้น เช่น การที่บุคคลใช้ชีวิตอยู่ในสถานที่เต็มไปด้วยการใช้อำนาจบาตใหญ่ในการดำเนินการกิจการต่างๆ บุคคลนั้นก็จะซึมซับหรือเห็นปรากฏการณ์นั้นว่าเป็นสิ่งดีงามหรืออาจเห็นว่าการใช้อำนาจนิยมในการตัดสินใจนั้นนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ขณะเดียวกันหากบุคคลใช้ชีวิตในท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ใช้เหตุและผลในการตัดสินใจ บุคคลนั้นก็จะมีโอกาสเป็นผู้มีเหตุผลในการตัดสินใจ กล่าวได้ว่าสภาพแวดล้อมที่บุคคลดำเนินชีวิตอยู่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล ดังนั้นการเสริมสร้างและพัฒนาอุดมการณ์ฐานคติพื้นฐานส่วนทางการเมืองที่ดีจึงจำเป็นต้องจัดสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อให้เกิดอุดมการณ์ฐานคติพื้นฐานทางการเมือง แนวทางการจัดสภาพแวดล้อม ดังนี้

2.1 สถาบันครอบครัว (Families) สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมหน่วยย่อยที่ทำหน้าที่กล่อมเกลากิจกรรมสมาชิกในสังคมให้มีคุณลักษณะทิศทางใดทิศทางหนึ่ง การจัดสภาพแวดล้อมโดยสถาบันครอบครัวเพื่อปลูกฝังค่านิยมและอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยจึงต้องปฏิรูปวิถีการเลี้ยงดูโดยเฉพาะวิธีการอบรมสั่งสอนด้วยหลักความมีเหตุผล ชี้แจงให้เห็นว่าผิดถูกคืออะไรอย่างไรและหลีกเลี่ยงการการปลูกฝังอำนาจนิยมเผด็จการ เนื่องจากเด็กจะเอาเป็นแบบอย่างคนใกล้ชิด เป็นต้น

2.2 สถาบันชุมชน (Communities) สถาบันชุมชนเป็นสถาบันทางสังคมที่ขยายกว้างมากขึ้นมาอีกระดับจากสถาบันครอบครัว ชุมชนประกอบด้วยครอบครัวหลายๆ ครอบครัวที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือติดกันใกล้กัน ชุมชนมีโครงสร้างทางสังคมที่สำคัญคือ “บรรทัดฐานทางสังคมระดับชุมชน” การปฏิรูปบรรทัดฐานทางสังคมให้เป็นไปในลักษณะส่งเสริม หนุนเสริม สนับสนุน ให้เกิดบรรยากาศแบบประชาธิปไตย มีการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ สังคมเอื้ออาทร สังคมแห่งประนีประนอม เห็นคุณค่าความเป็นคน มีกติกาเป็นแนวทางปฏิบัติ มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน ใช้เสียงข้างมากเป็นตัวตัดสิน เป็นต้น

2.3 โรงเรียน (Schools) โรงเรียนเป็นหน่วยสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนเพื่อให้สมาชิกในสังคมเป็นบุคคลผู้มีความรู้ สติปัญญา ทักษะ ทศนคติ หล่อหลอมให้

เป็นสมาชิกในสังคมที่มีคุณภาพ การหล่อหลอมอุดมการณ์ทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตยโดยสถาบันการศึกษาที่จำเป็นต้องปฏิรูปและดำเนินการอย่างต่อเนื่องมีหลายหลายด้วยกัน เช่น การปฏิรูปหลักสูตรการเรียนรู้ เนื้อหาหลักสูตรเป็นการปลูกฝังอำนาจนิยมหรือการผูกขาดจากรัฐบาลกลางหรือไม่ หลักสูตรท้องถิ่นหรือหลักสูตรเชิงพื้นที่ควรต้องให้ความสำคัญมากขึ้นหรือไม่ การปฏิรูปการจัดการเรียนการสอนโดยเฉพาะบทบาทของครูต้องเป็นแบบอย่างของนักประชาธิปไตย เช่น มีหลักเกณฑ์ในการจัดการเรียนรู้ (หลักนิติรัฐ) ใช้เหตุผลในการตัดสินใจให้คนให้โทษนักเรียน (หลักเหตุผล) การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (หลักการมีส่วนร่วม) จัดให้มีการเลือกตั้งตัวแทน/ผู้นำในโรงเรียน (หลักเสียงข้างมาก) เป็นต้น เหล่านี้หากดำเนินการอย่างต่อเนื่องก็จะกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยปริยายที่จะหล่อหลอมกล่อมเกล้าอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างอัตโนมัติ

2.4 สถาบันศาสนา (Religious) สถาบันศาสนาเป็นหน่วยสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนหล่อหลอมจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ มีมุมมองต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยความเสมอภาคเท่าเทียม มีความเมตตากรุณาเอื้ออาทรเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เรียกได้ว่าเป็นการปลูกฝังทัศนคติและอุดมการณ์ที่ให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ นอกจากนั้นอาจเป็นองค์กรสำคัญยังมีบทบาทในการปลูกฝังค่านิยมตลอดจนจริยธรรมทางการเมืองให้กับสมาชิกในสังคม

2.5 สถาบันรัฐ (Government) องค์กรภาครัฐทุกองคาพยพเป็นองค์กรที่สำคัญที่สุดเนื่องจากองค์กรภาครัฐมีอำนาจทางการเมืองการจัดการประเทศ (อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ) สถาบันรัฐจึงมีบทบาทในการปฏิรูปโครงสร้างและแนวทางการปฏิบัติราชการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนองคาพยพในสังคมให้ดำเนินตามครรลองวิถีประชาธิปไตย ด้วยปฏิรูปในเรื่องนี้ กฎหมาย แนวทางการบริหารราชการแผ่นดิน แนวทางการให้บริการประชาชน ฯลฯ

2.6 สถาบันเอกชน (Private sectors) บทบาทขององค์กรเอกชนที่มีส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างเสริมอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย สามารถทำได้หลายแนวทาง เช่น การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้วยระบบคุณธรรม (ตรงกันข้ามกับระบบอุปถัมภ์) การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม การดำเนินแนวทางความรับผิดชอบต่อทางสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) การให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการส่งเสริมประชาธิปไตย เป็นต้น

3. การออกแบบและปฏิรูปโครงสร้างและกลไกของรัฐ

“อำนาจเป็นใหญ่ในโลก” อำนาจในที่นี้ หมายถึง อำนาจอธิปไตย (Sovereignty) ซึ่งเป็นการปกครองประเทศ อำนาจอธิปไตยอาจจำแนกออกตามลักษณะของการใช้ไว้ 6 ประเภท เช่น (Jaroon Supharp. 1971 : 82) อำนาจทางกฎหมาย (Legal Sovereignty) อำนาจทางการเมือง (Political Sovereignty) อำนาจของปวงชน (Popular Sovereignty) อำนาจอธิปไตยตามความเป็นจริง (De Facto Sovereignty) อำนาจอธิปไตยในเชิงนิติบัญญัติ (De Jure Sovereignty) และ อำนาจอธิปไตยภายนอก (External Sovereignty) ทั้งนี้การขับเคลื่อน

องคัพยพตางๆของรฐขึ้นอยูกับอำนาจอปปไตยของรฐซึ่งจําแนกแลวแบงอำนาจอปปไตยในในทางปฏิบัติการออกเปน 3 อำนาจ ได้แก่

3.1 อำนาจนิติบัญญัติ หมายถึง อำนาจที่ใช้ในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน โดยทั่วไปแลวจะมีอำนาจในการการตรากฎหมาย การยกเลิกกฎหมาย การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย รวมทั้งการอนุมัติพระราชกำหนด และการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ สถาบันที่ทำหน้าที่ออกกฎหมายคือ รัฐสภาซึ่งมีรูปแบบเป็นสภาคู่ ประกอบด้วย สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา สำหรับนิติบัญญัตินี้ถือว่เป็นอำนาจในการออกออกแบบโครงสร้างของรัฐที่เอื้อต่อการส่งเสริมและสนับสนุนวิถีประชาธิปไตย จําเป็นต้องบัญญัติเป็นข้อกฎหมายไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศในประเด็นที่เอื้อต่อวิถีประชาธิปไตย ได้แก่ (Anoothip Tharnthong, 2018) (1) หลักเหตุผล ในวิถีชีวิตของสังคมประชาธิปไตย ผู้คนต้องรู้จักรับฟังเหตุผลของผู้อื่น ไม่ต้องตั้งในความคิดเห็นของตน จนคนอื่นมองเราเป็นคนมี มิจฉาหิฐิ (2) หลักความเสมอภาค ในสังคมประชาธิปไตย แม้คนจะแตกต่างกันเรื่อง เพศ ศิพพรณ ชนชั้น ถิ่นที่อยู่อาศัย ศาสนา หรืออุดมการณ์ทางการเมือง แต่ทุกคนควรจะมีควมเท่าเทียมกันโดยกฎหมายโดยเฉพาะ ความเสมอภาคทางการเมือง ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ ความเสมอภาคทางโอกาส เป็นต้น (3) หลักสิทธิและเสรีภาพ ; สิทธิ คือ ประโยชน์ที่บุคคลพึงได้รับตามกฎหมาย เช่น บุคคลมีสิทธิได้รับการศึกษา การรักษาพยาบาล มีสิทธิในทรัพย์สินของตน ; เสรีภาพ คือ ทุกคนมีอิสระในการทำอะไรก็ได้ตามที่ตนต้องการแต่ต้องไม่ผิดกฎหมายและไม่กระทบต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เช่น เสรีภาพในการพูด การการเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การจัดตั้งพรรคการเมือง เป็นต้น (4) หลักการยึดเสียงข้างมาก คือการปฏิบัติตามความคิดเห็นหรือตามความยินยอมของคนส่วนใหญ่แต่ ให้เกียรติโดยการไม่ละเมิดสิทธิหรือเอารัดเอาเปรียบเสียงส่วนน้อย หากมีปัญหาก็สามารถตัดสินปัญหาโดยใช้มติเสียงข้างมาก แต่ในขณะเดียวกันเสียงส่วนน้อยก็ได้รับความคุ้มครอง เพื่การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมประชาธิปไตย และ (5) หลักภราดรภาพ คือ การที่มนุษย์มีความรัก ความผูกพันกันฉันท์พี่น้อง ไม่แบ่งแยกภูมิภาคถิ่นที่อยู่อาศัย ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ชนชั้น เพศ ศิพพรณ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน

3.2 อำนาจบริหาร หมายถึง อำนาจในการบริหารประเทศให้เป็นไปตามกฎหมาย โดยคณะรัฐมนตรีซึ่งคณะรัฐมนตรีประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี มีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญ เช่น กำหนดนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน นำกฎหมายที่ออกโดยรัฐสภามาดำเนินการให้มีผลบังคับใช้ ควบคุม ดูแล ประสานงานการบริหารราชการส่วนกลาง ตลอดจนการดำเนินการต่างๆเกี่ยวกับการต่างประเทศ บุคคลผู้มีบทบาททางการบริหารภาครัฐ ประกอบด้วย

3.2.1 ข้าราชการการเมือง คือข้าราชการซึ่งได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนให้มาทำหน้าที่เป็นนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี เพื่อบริหารบ้านเมือง

3.2.2 ข้าราชการประจำ คือ บุคลากรซึ่งเป็นกลไกหรือเครื่องมือในการนํานโยบายและกฎหมายไปปฏิบัติ ซึ่งต้องปฏิบัติงานอย่างตรงไปตรงมา มีประสิทธิภาพสูง มีความรอบรู้ในหลัก

วิชาการ มีประสบการณ์ และมีระเบียบประเพณีการประพฤติปฏิบัติที่เป็นแบบอย่าง มีสายการบังคับบัญชาของข้าราชการประจำอย่างชัดเจน มีการแบ่งงานกันทำเฉพาะอย่างตามความชำนาญ

การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะหรือการจัดบริการสาธารณะโดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายสาธารณะที่ส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ประชาธิปไตย เช่น การกระจายอำนาจทางการบริหาร การปกครองให้หน่วยปกครองส่วนท้องถิ่น การส่งเสริมประชาธิปไตยภาคพลเมืองหรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ฝ่ายบริหารต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการจัดบริการสาธารณะในมิติอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อให้ภาคประชาชนได้เรียนรู้และพัฒนาวิถีประชาธิปไตยของตนเองอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง

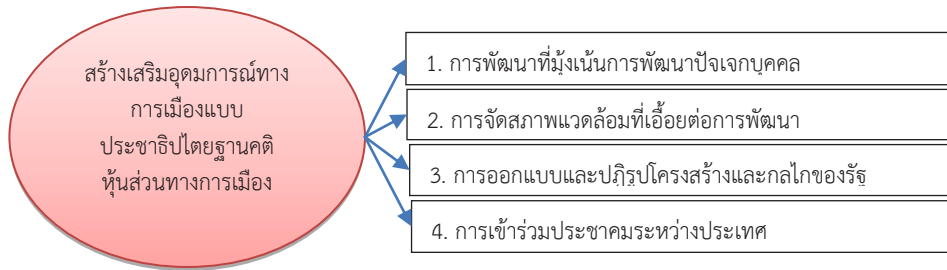
3.3 อำนาจตุลาการ หมายถึง อำนาจในการวินิจฉัยตัดสินคดีความต่างๆ หรือตัดสินข้อพิพาท หรือตัดสินลงโทษผู้กระทำผิดเพื่อรักษาสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้เกิดความยุติธรรมกับทุกฝ่าย เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร เป็นต้น

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้อำนาจตุลาการในคดีการเมือง เนื่องจากสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความคิดความเห็นตลอดจนพฤติกรรมทางการเมืองมีความแตกต่างกันในหมู่ผู้คนที่เป็สมาชิกในสังคม และแน่นอนความคิดความเห็นต่างย่อมนำไปสู่ข้อพิพาททางการเมือง สถาบันศาลจึงเป็นสถาบันที่พึ่งสุดท้ายของประชาชน ดังนั้นตุลาการวิวัฒนาการจำเป็นต้องตัดสินบนพื้นฐานของหลักการทั้งหลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐไปพร้อมๆ กัน ศาลต้องผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรมอย่างแท้จริง ศาลจะต้องไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

4. การเข้าร่วมประชาคมระหว่างประเทศ

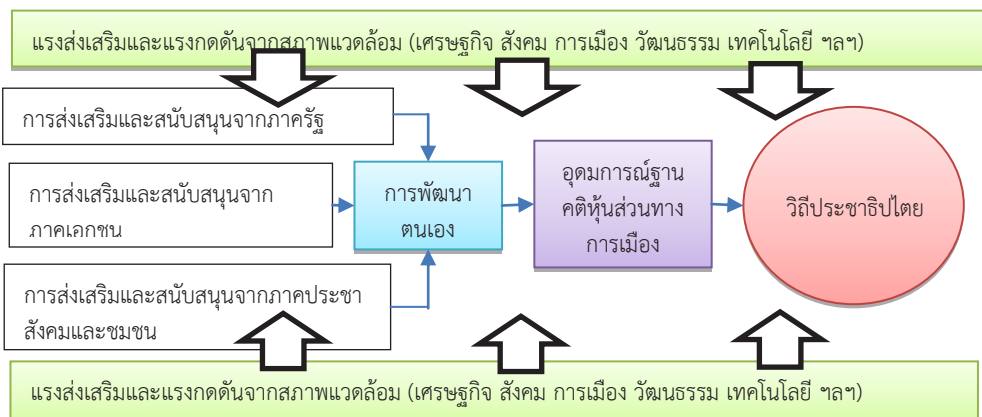
“การตรวจสอบและถ่วงดุลระดับสากล” เป็นการยกระดับความรับผิดชอบต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง โดยก้าวข้ามการยึดมั่นถือนั่นว่าตนเองเป็นใหญ่ในโลก เนื่องจากการเคลื่อนตัวของสังคมโลกปัจจุบันเคลื่อนไปสู่การรวมกลุ่มเป็นประชาคมภูมิภาคเพื่อให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนการสร้างฐานอำนาจการต่อรองทางการเมืองกับกลุ่มประเทศอื่น ก็เพื่อให้ประเทศตนเองอยู่รอดและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้สูงขึ้น คำว่า “รัฐชาติ (State nation)” กำลังจะหายไปกลายเป็น “กลุ่มประชาคมระหว่างประเทศ” การทำข้อตกลงระหว่างประเทศ หมายถึง ความตกลงระหว่างประเทศใน ลักษณะต่างๆ และมีชื่อที่เรียกต่างๆ กัน ตามอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา ค.ศ.1969 ได้ให้คำนิยามของสนธิสัญญา (Treaty) หมายถึงความตกลงระหว่างประเทศที่กระทำขึ้นระหว่างรัฐเป็นลายลักษณ์อักษรและอยู่ ภายใต้บังคับตามกฎหมายระหว่างประเทศไม่ว่าจะกระทำขึ้นเป็นตราสารฉบับ เดียวหรือสองฉบับ หรือหลายฉบับที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันและไม่ว่าจะ มีชื่อเรียกเฉพาะว่าอย่างไร เช่น ความตกลง (Agreement) อนุสัญญา (Convention) พิธีสาร (Protocol) กติกา (Pact) กฎบัตร (Charter) ปฏิญญา (Declaration) ธรรมนูญ (Statute) บันทึกความเข้าใจ (Memorandum of understanding – MOU) หนังสือแลกเปลี่ยน (Exchange of notes or exchange of letters) หรือแม้แต่แถลงการณ์ร่วม (Joint communique) เป็นต้น (International Cooperation Group, Bureau of Foreign Relations. 2018 : 3; Phermta Tunrungsan. 2010 : 59-73) ดังนั้นการร่วมประชาคมระหว่างประเทศ จึงหมายถึง การสร้างแนวทางร่วมระดับภูมิภาคเพื่อให้เกิดแรงสนับสนุนหรือหรือแรงกดดันให้การ

ดำเนินการภายในประเทศเป็นไปในทิศทางของสังคมโลก อย่างไรก็ตามก็อาจมีมุมมองที่กล่าวว่า การเข้าร่วมทำข้อตกลงระหว่างประเทศจะนำไปสู่การสูญเสียอำนาจอธิปไตยในการบริหารจัดการประเทศหรือไม่ ก็มีหลายมุมมอง ในส่วนที่เป็นทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า การเข้าร่วมทำข้อตกลงระหว่างประเทศจะเป็นการป้องกันกลุ่มบุคคลที่อาจจะแอบอ้างให้เข้าทำการปฏิบัติหรือรัฐประหารทางอ้อมอย่างหนึ่งได้ ซึ่งหากทำได้ก็ถือว่าเป็นการตัดวงจรอุบาทว์ทางการเมืองได้เป็นอย่างดี (วงจรอุบาทว์ทางการเมือง ; เขียนรัฐธรรมนูญ → เลือกตั้ง → ฉีกรัฐธรรมนูญ → เขียนรัฐธรรมนูญ.....)

ภาพที่ 2 การสร้างเสริมอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยฐานคติพื้นฐานทางการเมือง
ที่มา: ผู้เขียน

อย่างไรก็ดีจากแผนภาพกระบวนการสร้างเสริมอุดมการณ์ทางการเมืองฐานคติพื้นฐานทางการเมือง สามารถจัดกระบวนการทัศน์ใหม่เพื่อให้เห็นภาพของการนำไปสู่การขับเคลื่อนได้ชัดเจนขึ้น ดังแผนภาพ

ภาพที่ 3 กระบวนการสร้างเสริมอุดมการณ์ทางการเมืองฐานคติพื้นฐานทางการเมือง
ที่มา: ผู้เขียน

จากแผนภาพจะเห็นว่าวิถีประชาธิปไตยของปัจเจกบุคคลย่อมได้รับอิทธิพลมาจากอุดมการณ์ฐานคติพื้นฐานทางการเมือง และเงื่อนไขของการเสริมสร้างพื้นฐานทางการเมืองอาศัยปัจจัยเชิงสาเหตุ ดังนี้

1. **กระบวนการกล่อมเกลาร่างตนเอง (Self-development)** กระบวนการให้ความสำคัญกับการให้เสรีภาพแก่บุคคลพัฒนาตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์ คือ การกระทำทำให้บุคคลเห็นคุณค่าแท้ของวิถีประชาธิปไตย ซึ่งเป็นบทบาทและหน้าที่ของปัจเจกบุคคลเองที่จะศึกษาพัฒนาตนเองให้เข้าสู่วิถีประชาธิปไตย ได้แก่ การศึกษาพัฒนาตนเอง การสร้างแรงจูงใจให้กับตนเอง การสร้างแรงกดดันแก่ตนเอง เป็นต้น

2. **กระบวนการกล่อมเกลาร่างทางสังคม (Socialization)** กระบวนการนี้ให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมที่กล่อมเกลาร่างบุคคลให้มีคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดแรงดึงดูดให้การรวมกลุ่มโดยอัตโนมัติ (การหลอกล่อ การหลอหลอม การกล่อมเกลาร่าง ฯลฯ) และการสร้างกดดันและหรือแรงผลักดันให้บุคคลเกิดอุดมการณ์ทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตย ตัวแสดงทางการเมือง (Political Actors) ในการขับเคลื่อนการจัดสภาพแวดล้อมทางสังคม โดยตัวแสดงในการจัดสภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ (1) *การส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ* เช่น สถาบันรัฐ สถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันภาคประชาสังคม เป็นต้น (2) *การส่งเสริมและสนับสนุนจากภาคเอกชน* และ (3) *การส่งเสริมและสนับสนุนจากภาคประชาสังคมและชุมชน*

บทสรุป (Conclusion)

การพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคมประชาธิปไตยจำเป็นต้องพัฒนาองค์ประกอบหลายภาคส่วน เริ่มต้นจากการส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนให้มากขึ้น อย่างไรก็ตามหากประสงค์จะให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองมากขึ้นจำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยเชิงลึกที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งพบว่าความรู้สึกเป็นเจ้าของการเมือง (Sense of ownership) เป็นปมและเงื่อนไขสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมือง ความรู้สึกเป็นเจ้าของการเมือง เรียกอีกอย่างว่า ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง (Political partnership) ดังนั้นการพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองต้องเสริมสร้างและพัฒนาวิถีประชาธิปไตยที่ประกอบด้วยความเข้าใจในประชาธิปไตย อุดมการณ์แบบประชาธิปไตย ตลอดจนพฤติกรรมการดำเนินชีวิตด้วยวิถีประชาธิปไตยควบคู่กันไปอย่างต่อเนื่อง ตัวแสดงทางการเมืองที่มีบทบาทในการพัฒนาพฤติกรรมทางการเมืองดังกล่าวขึ้นอยู่กับกระบวนการกล่อมเกลาร่างตนเอง (Self-development) เป็นการพัฒนาตนเองของปัจเจกบุคคล และ กระบวนการกล่อมเกลาร่างทางสังคม (Socialization) นั้นเอง

เอกสารอ้างอิง (References)

Anoothip Tharnthong. (2018). *The Important Democratic Principle*. [Online]
<http://oknation.nationtv.tv/blog/Anutip/2011/06/07/entry-1> [in Thai]

- Aunchalee Arnwarunhawani. (1996). **The expectations of Deaf Children parents for their children's potential for participating in social activities : Case study of School for the Deaf in Bangkok**. Master of Thesis, Thammasat University. [in Thai]
- Chai-anan Samuthawanit. (1980). **Democracy, Socialism, Communism and Thai Politics**. Bangkok : Bunnakit. [in Thai]
- Clay,R. (1988). **Chambers English Dictionary**. Great Britain: bunay suffolk Ltd.
- Domjan, M. (1996). **The Principles of Learning and Behavior Belmont**. California: Thomson Wadsworth.
- Drever, J. (1972). **A Dictionary of Psychology**. New York: Penvin Book.
- International Cooperation Group, Bureau of Foreign Relations. (2018). **Guide of Agreement Memorandum Operation with Foreign Country**. [Online]
http://www.bic.moe.go.th/newth/images/stories/KM/MOU_handbook.pdf [in Thai]
- Jaroon Supharp. (1971). **Political Theory**. Bangkok : Chulalongkorn University. [in Thai]
- Jirachok (Bunphod) Weerasai. (2003). **General Political Science**. Bangkok : Ramkhamhaeng university, [in Thai]
- Narong Sinsawat. (1996). **Political psychology**. 4th Edition. Bangkok : Orientale Scholar.
- Pathan Suwanmomgmol. (2017). **Ideology**. [Online]
<http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=อุดมการณ์> [in Thai]
- Phernta Tunrungsan. (2010). “International agreements requiring parliamentary approval”, Law Brochure, **Office of the Constitutional Court** : January-Frebruary 2010 [in Thai]
- Porter, Michael, E. (1998). **Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitions: with a New Introduction**. New York: Free Press.
- Royal Academy. (1989). **Dictionary of Sociology**. Bangkok : Royal Academy, [in Thai]
- san Punphol. (1999). **Development of Self-discipline of Mathayom 1 Students, Barngsaiwittaya School, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province**. Master of Education Thesis, Srinakharinwirot University. [in Thai]
- Sansanee Tuntiwit. (2009). **General Psychology**. 6th Edition. Bangkok : Thammasat University. [in Thai]
- Sanya Kenaphoom and Kochaporn Prathumwan. (2015). “CITIZENS’ DEMOCRATIC WAY OF LIFE IN A DEMOCRATIC REGIME)” **Valaya Alongkorn Review**, 5 (2) : July-December 2015 [in Thai]

- Sanya Kenaphoom. (2016). “Political Decision on the Democratic Way of Life : Concept and Forms)” **Journal of Humanities and Social Sciences, Khonkaen University**, 33 (2) May - August 2016 [in Thai]
- Sanya Kenaphoom. (2018). “Essence of Political Utility”. **PSAKUJIR**, 7 (1) : January - June 2018
- Sanya Sanyawiwat. (2004). **Sociological Theory : Content and Initial Exploitation..** 11th Edition (Amended). Bangkok : Chulalongkorn University, [in Thai]
- Schiffman, Leon G. and Kanuk Leslie Lazar. (1991). **Consumer Behavior**. 7th ed. New Jersey : Englewood Cliffs.
- Songpol Phoomiphat. (1998). **Social Psychology**. 2nd Edition. Bangkok : Educational Technology Center. Sriprathum university. [in Thai]
- Suraphong Sothanasathien. (2002). **Communication in Politics**. Bangkok : Prasitphan and Printing, [in Thai]
- Treynor, Wendy. (2009). **Towards a General Theory of Social Psychology: Understanding Human Cruelty, Human Misery, and, Perhaps, a Remedy (A Theory of the Socialization Process)**. Redondo Beach: Euphoria Press.
- Wikipedia, Free Encyclopedia. (2018). **Pressure from People Around**. [Online] <https://th.wikipedia.org/wiki/แรงกดดันจากคนรอบข้าง> [in Thai]
- Woolfolk, Anita E. (2013). **Educational Psychology**. 12th ed. Boston: Allyn And Bacon.